



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Για την Προστασία του Περιβάλλοντος
και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Τριπόδων 28, 10558, Πλακα, Αθήνα
Τηλ. 210 3225245, 3226693 Φαξ. 210 3225240
www.ellinikietairia.gr

Προς κύριο Παναγιώτη Μπούκουρη
Δήμαρχο Ασίνης
Ασίνη
21060 Δρέπανο

Αθήνα, 18.12.2003
Αρ. Πρωτ. Α.Ε.Α.Ε./ΕΕ

Αγαπητέ κύριε Δήμαρχε

Το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς ασχολείται με την προστασία και ανάδειξη των μνημείων και των ιστορικών συνόλων του ελληνικού χώρου. Κάθε οικισμός και πόλη έχει την τύχη να περιλαμβάνει σημαντικά μνημεία και αξιόλογα κτήρια που δυστυχώς τις περισσότερες φορές για ποικίλους λόγους είναι εγκαταλειμμένα στη φθορά του χρόνου και των καιρικών συνθηκών.

Ένα από αυτά τα κτήρια είναι το πυργόσπιτο της Κάντιας, γνωστό και ως πύργος του «Κάντια-αγά», που κτίστηκε το 18^ο αιώνα για να εξυπηρετήσει ανάγκες διαβίωσης και προστασίας των ιδιοκτητών του. Το πυργόσπιτο της Κάντιας είναι ένας από τους ελάχιστους πύργους της Πελοποννήσου της περιόδου της δεύτερης Τουρκοκρατίας, ένα σπάνιο τεκμήριο οχυρής κατοικίας της προεπαναστατικής Πελοποννήσου.

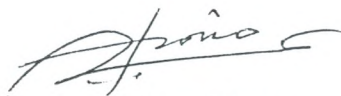
Με την επιστολή μας αυτή θα θέλαμε να επισημάνουμε την αξία του πυργόσπιτου και την ανάγκη διατήρησης, αποκατάστασής και επανάχρησής του προτού είναι πλέον πολύ αργά. Η κατάσταση του δεν επιτρέπει καμία παράταση χρόνου.

Το Συμβούλιό μας θα ήθελε να σας προσκαλέσει σε μία από τις εβδομαδιαίες συνεδριάσεις του (Πέμπτη, 14:30) για να συζητήσει μαζί σας τα προβλήματα αλλά και τις προοπτικές αποκατάστασής του κτηρίου και να σας προσφέρει τη συνεργασία του στην προσπάθειά διατήρησής του, μια προσπάθεια που θα συμβάλλει στην

ανάδειξη της ιστορικότητας και της αρχιτεκτονικής της Κάντιας και γενικότερα του δήμου Ασίνης.

Περιμένουμε την απάντησή σας.

Με εκτίμηση



Αλέκος Ζάννος

Αντιπρόεδρος

Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της ΕΕ

Κοινοποίηση

Κυρία Μπακούρου Αιμιλία

Προϊσταμένη 5^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Αγησιλάου 87

23100 Σπάρτη

Προς την ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ
Της ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Υπόψη Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής
Κληρονομιάς

Οδός Τριπόδων 28

ΑΘΗΝΑ

Εχοντας στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου μας ένα χαρακτηρισμένο από το ΥΠΠΟ μνημείο- το Πυργόσπιτο της Κάντιας- που αποτελεί ένα σπάνιο πλέον δείγμα οχυρής κατοικίας της προεπαναστατικής Πελοποννήσου, σύμφωνα με σχετική ιστορική μελέτη του Ι.Δημακόπουλου, σκοπεύουμε να προβούμε στην αναστήλωσή του, σύμφωνα με ειδική μελέτη που εκπονήθηκε από τις κυρίες Ν.Χρονοπούλου Ζαμενοπούλου και Ι.Σωτηρίου Δωροβίνη. Για τη μελέτη αυτή έχουν ήδη εισηγηθεί θετικά η 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και η Δ/ση Βυζαντινών Μνημείων του ΥΠΠΟ προς την Δ/ση Αναστήλωσης του ιδίου Υπουργείου από την οποία θα εγκριθεί τελικά η μελέτη.

Το έργο πληρεί τις προϋποθέσεις για να ενταχθεί στο Γ' ΚΠΣ για χρηματοδότηση, δεν ανήκε όμως ακόμα στο Δήμο. Οι σημερινοί ιδιοκτήτες ζητούν μια ελάχιστη αποζημίωση για να το παραχωρήσουν στο Δήμο, την οποία αδυνατούμε, με τα σημερινά δεδομένα, να χορηγήσουμε.

Ζητάμε επομένως τη συνδρομή σας στην εξεύρεση χορηγού που θα ενδιαφερθεί για την τύχη αυτού του μοναδικού για την περιοχή μας μνημείου, η αναστήλωση και επανάχρηση του οποίου, όπως περιγράφεται και στην αναφερόμενη μελέτη, θα συμβάλλει ουσιαστικά στη πολιτιστική αναβάθμιση του δήμου μας.

ΤΟ ΠΥΡΓΟΣΠΙΤΟ ΤΗΣ ΚΑΝΤΙΑΣ

ΘΕΣΗ - ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Το πυργόσπιτο που παρουσιάζει αυτή η μελέτη βρίσκεται στο άκρο του οικισμού της Κάντιας¹, ο οποίος σήμερα υπάγεται στο Δήμο Ασίνης του νομού Αργολίδας. Ο οικισμός της Κάντιας είναι μικρός και απαρτίζεται από αραιά κτισμένα, σύγχρονα κυρίως, σπίτια.

Ήταν γνωστό ως ο πύργος του «Κάντια-αγά»² και κατέχει δεσπόζουσα θέση στην περιοχή. Στην κυρία όψη του κτιρίου βρίσκεται ένας μεγάλος, ανοικτός χώρος που σήμερα χρησιμοποιείται ως δρόμος, και, περνώντας πλευρικά του, οδηγεί στην Επίδαυρο. Εκατέρωθεν του προαυλίου αυτού της πρόσοψης βρίσκονται στοιχισμένα οικήματα, τα περισσότερα σύγχρονα, που παλαιότερα ήταν μονώροφα ή διώροφα, λαϊκής αρχιτεκτονικής³. Δύο από τα παλαιά αυτά σπίτια σώζονται σήμερα και, όπως θα αποδειχθεί στη συνέχεια, όλα μαζί αποτελούσαν τμήμα ενός αρχικού οικιστικού συνόλου. Στο προαύλιο υπήρχε επίσης και πηγάδι για την ύδρευσή του.

Πίσω από το πυργόσπιτο εκτείνεται η πεδιάδα της Κάντιας, ενώ στην ανατολική πλευρά του και σε μικρή απόσταση (περίπου 200 μέτρων) υψώνεται επιβλητικά βραχώδης σχηματισμός, όπου βρίσκεται το εκκλησάκι της Αγίας Ελεούσας και, ψηλότερα, τα ερείπια της αρχαίας ακρόπολης της Κάντιας.

Το πυργόσπιτο έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο από το ΥΠΠΟ. Το 1977 αποτυπώνεται αρχιτεκτονικά και διερευνάται ιστορικά στη μελέτη της Νίκης Χρονοπούλου-Ζαμενοπούλου, Πυργόσπιτα σε μικρούς οικισμούς στην περιοχή της Ναυπλίας, ενώ το 1987-1988 περιλαμβάνεται σε εκτενέστερη ιστορική μελέτη αρχιτεκτονικής του Ιορδάνη Δημακόπουλου, Πύργοι, οι οχυρές κατοικίες της προεπαναστατικής Πελοποννήσου⁴.

Το πυργόσπιτο δεν είναι το μοναδικό σωζόμενο της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου στην περιοχή της Αργολίδας. Στις αναφερόμενες μελέτες καταγράφονται δύο άλλα, στην περιοχή των Ιρίων, ενώ ένα τρίτο, με πολλές ομοιότητες με το εξεταζόμενο, ανακαίνισθηκε πρόσφατα στο Νομό Κορινθίας⁵.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία αρχιτεκτονικής τεκμηρίωσης της Ν.Χρονοπούλου-Ζαμενοπούλου, μέχρι τη δεκαετία του 1970 περίπου, το πυργόσπιτο, αν και πρόβαλλε

¹ Το χωριό Κάντια, πριν την υπαγωγή του στο σημερινό Δήμο Ασίνης, ανήκε στο Δήμο Μινώας, ο οποίος συστήθηκε το 1830, την εποχή του Καποδίστρια, από πρόσφυγες Κρήτες, απ' όπου πήρε και το όνομά του. Περιελάμβανε τα χωριά Τολό, Κάνδια και Ιρια. Το χωριό Candia υπήρχε ήδη επί β' ενετοκρατίας αφού βρίσκεται σε αναφορές Ενετού Proveditore e Capitano στο Ναύπλιο (Ν. Χρονοπούλου-Ζαμενοπούλου, Πυργόσπιτα σε μικρούς οικισμούς στην περιοχή της Ναυπλίας, Αθήνα, 1977, σελ.7.

² Ντιάνα Αντωνακάτου, Αργολίδος Περιήγησις, Νομαρχία Αργολίδας, 1973, σελ.118.

³ Από φωτογραφία του 1973 της ζωγράφου Ντιάνας Αντωνακάτου.

⁴ Ανάπτυπο από τα πρακτικά του Γ' διεθνούς συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Καλαμάτα, 1985, τ.Α'

⁵ Πρόκειται για τον πύργο Κορδή, του σημερινού δήμου Ευρωστίνης. Κατά τη μελετήτρια της επισκευής του Μετ.Χρυσάφη-Ζωγράφου, ο Γεωργάκης Μαμωνάς, απόγονος της βυζαντινής οικογένειας των Μαμωνάδων, που ήταν αρχικά εγκατεστημένη στη Μονεμβασία, στα 1205, και που αργότερα μετοίκησε στο Ναύπλιο, στο Αργος και στην Κόρινθο, στα 1540, πρέπει να ήταν ο αρχικός κτήτορας του πύργου.

εικόνα ερήμωσης και εγκατάλειψης, σωζόταν σε ικανοποιητικό βαθμό για την έγκαιρη και με ακρίβεια αποκατάστασή του. Εξάλλου η διαρκής κατοίκησή του, μέχρι τουλάχιστο τη δεκαετία του 50, συνέβαλλε στη στοιχειώδη συντήρησή του, ενώ μετά την εγκατάλειψη, η κατάστασή του επιδεινώθηκε ραγδαία.

Κατά το χρόνο της αποτύπωσης το κτίριο είχε ήδη απωλέσει μεγάλο τμήμα της στέγης του, διατηρούσε όμως ακέραιη την πέτρινη τοιχοποιία του και ήταν αναγνωρίσιμη η τυπολογία του

Πριν δύο χρόνια, η ΤΥΔΚ Αργολίδας προέβη στη σύνταξη Τεχνικής Έκθεσης και προϋπολογισμού για την άρση της ετοιμορροπίας του μνημείου, την οποία και απέστειλε στην αρμόδια 5η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Σπάρτης, χωρίς όμως να υπάρξουν περαιτέρω ενέργειες. Μέσα στα δύο αυτά χρόνια κατέρρευσε το κεντρικό τμήμα της πρόσοψης, μετά την αποκόλληση, προφανώς, και κατάρρευση του πέτρινου θυρώματος της κυρίας εισόδου στον όροφο, που συμπαρέσυρε σε κατάρρευση και τον πέτρινο θόλο, όπως και τμήμα του εξωτερικού πέτρινου κλιμακοστασίου.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ –ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Η αρχιτεκτονική ανάλυση του μνημείου βασίζεται στη μελέτη της Ν.Χρονοπούλου-Ζαμενοπούλου, δεδομένου ότι κανένα νέο στοιχείο δεν μπορεί να αναζητηθεί εξαιτίας της κατάστασής του μνημείου (η πρόσβαση στο εσωτερικό είναι, σήμερα, αδύνατη).

Η εσωτερική του οργάνωση και λειτουργία είναι, σε γενικές γραμμές, γνωστή από ιστορικές μελέτες και επιβεβαιώθηκε από περιγραφές περιοίκων. Το πυργόσπιτο πληρούσε τις ανάγκες διαβίωσης της οικογένειας αλλά και της οχύρωσής της. Στο ισόγειο σταυλίζονταν τα ζώα και οι τροφές τους, στον όροφο ήταν η κατοικία. Πολλές άλλες βοηθητικές λειτουργίες της, αγροτικού τύπου, οικονομίας του σπιτιού στεγάζονταν στα βοηθητικά σπίτια, που στοίχιζαν το προαύλιο του πυργόσπιτου, και διασώζονταν στη θέση τους μέχρι και τη δεκαετία του 1970, όπως προκύπτει από την αρχιτεκτονική αποτύπωση και τη φωτογραφική τους τεκμηρίωση⁶.

Σύμφωνα με περιγραφές περιοίκων ...η τελευταία «κυρά του Πύργου» ήταν η κυρά Ελένη Ιατρίδου που κατοικούσε στον πύργο, ενώ στα γύρω σπίτια ζούσαν οι βοηθοί της και γίνονταν οι βοηθητικές εργασίες του σπιτιού της⁷.

Το κτίριο είναι διώροφο και καλυπτόταν με τετράριχτη στέγη, τμήμα της οποίας διασώζεται.

Η κάτοψη είναι ορθογώνιο παραλληλόγραμμο, διαστάσεων 5.75μ.χ17.00μ. (χαρακτηριστικά πλατυμέτωπο κτίριο), που διακόπτεται από ορθογώνια προεξοχή στην πίσω, βορινή πλευρά και αντικριστά της κυρίας εισόδου, διαστάσεων 2.35μ.χ3.70μ. Σχεδόν κεντρικά και κάθετα στην πρόσοψη και σε απόσταση από αυτήν (το κενό καλυπτόταν με κινητή γέφυρα), δεσπόζει το ευθύγραμμο, φαρδύ κλιμακοστάσιο ανόδου στον όροφο, πλάτους 2.27μ. και μήκους 7.00μ2.

⁶ Βλέπε τοπογραφικό σκαρίφημα της μελέτης της Ν.Χρονοπούλου-Ζαμενοπούλου και φωτογραφία εποχής της Ντιάνας Αντωνακάτου από το προσωπικό της αρχείο.

⁷ Ν.Χρονοπούλου-Ζαμενοπούλου, *op.cit.*,σε.11).

Η πρόσβαση στο ισόγειο γίνεται από μία και μοναδική μικρή, με τοξωτό λίθινο υπέρθυρο, θύρα. Ένα δεύτερο, πρόχειρο άνοιγμα δίπλα της θα πρέπει να θεωρηθεί μεταγενέστερη επέμβαση.

Το ισόγειο χωρίζεται εσωτερικά σε δύο συμμετρικούς χώρους. Επικοινωνία με τον όροφο δεν φαίνεται να υπήρχε εσωτερικά. Καλυπτόταν με κυλινδρικό θόλο, που σωζόταν ακέραιος μέχρι πρόσφατα. Ένα χαμηλό, ξύλινο πατάρι που δεν είναι εξακριβωμένο αν αντιστοιχούσε στο ύψος της γένεσης της θόλου και αν αποτελούσε κατασκευαστικό στοιχείο του (ελκυστήρες), σωζόταν στη θέση του μέχρι το 1970, ενώ τώρα διασώζονται υπολείμματά του στα εναπομείναντα τμήματα του κτιρίου. Η τετραγωνική προεξοχή το πιθανότερο είναι να μην αποτελούσε ωφέλιμο χώρο του σπιτιού στο επίπεδο του ισογείου⁸..

Η πρόσβαση στον όροφο γινόταν από το εξωτερικό, πέτρινο κλιμακοστάσιο που φέρει χαμηλό στηθαίο στις άκρες. Το κλιμακοστάσιο κατέληγε σε πλατύσκαλο, στο οποίο αγκυρωνόταν η ξύλινη, κινητή γέφυρα.

Η είσοδος στον όροφο γινόταν, όπως και στο ισόγειο, από μικρή, με χαμηλωμένο τοξωτό υπέρθυρο, θύρα. Ο όροφος βρίσκεται σε στάθμη 4.80μ. από το έδαφος και θα πρέπει να χωριζόταν αρχικά σε τρεις χώρους. Κατά το χρόνο της αποτύπωσης το ένα από τα εσωτερικά χωρίσματα, δεξιά της κυρίας εισόδου, φαίνεται να μην ήταν το αρχικό. Ένας άλλος τοίχος, που προστέθηκε αργότερα παράλληλα προς την πρόσοψη, για την απομόνωση του μεσαίου δωματίου, χαρακτηρίζεται ως μεταγενέστερη προσθήκη.

Δύο άλλα δωμάτια σχηματίζονταν εκατέρωθεν του κεντρικού χώρου εισόδου, που σύμφωνα με τα πρότυπα της εποχής και τον προσανατολισμό, θα πρέπει να ήταν το χειμωνιάτικο και το καλοκαιρινό δωμάτιο. Το δωμάτιο αριστερά της εισόδου, αναγνωρίζεται ως το καλοκαιρινό, με βορειοδυτικό προσανατολισμό. Το δάπεδο, σύμφωνα με μαρτυρίες των ανθρώπων της περιοχής, ήταν από πατητό κονίαμα (προφανώς κουρασάνι), χωρίς να είναι βέβαιο ότι αυτό ήταν και το αρχικό.

Το άλλο δωμάτιο στην δεξιά πλευρά της εισόδου αναγνωρίζεται ως το χειμερινό, με υπολείμματα τζακιού στην στενή πλευρά του και θυρίδες στους τοίχους για χρηστικά αντικείμενα.

Ο χώρος της τετραγωνικής προεξοχής απομονώνεται και έχει δύο περάσματα, ενώ το δάπεδό της ήταν στρωμένο με πλάκες. Το μεσαίο, κεντρικό δωμάτιο της εισόδου επικοινωνεί με την προεξοχή και φέρει σε μια γωνιά τα υπολείμματα τζακιού, που κατά πάσα πιθανότητα χρησίμευε και ως μαγειρείο.

Η κάλυψη του κτιρίου γινόταν με τετράκλινη, ξύλινη στέγη, που σήμερα έχει καταστραφεί κατά το μεγαλύτερο μέρος. Στο τμήμα που σώζεται διακρίνεται ο τρόπος έδρασής της με μια λιτή ταινία από τέσσερις σειρές τούβλα, οδοντωτά τοποθετημένα.

⁸ Ήταν αδύνατο να διερευνηθεί κατά το χρόνο της αποτύπωσης, λόγω της συσσώρευσης μεγάλων ποσοτήτων σανού μπροστά στον τοίχο αυτό του κατωγιά. Η προβολή, βέβαια, του πάχους της τοιχοποιίας του ισογείου δεν αφήνει ικανοποιητικό κενό διέλευσης προς το χώρο αυτό.

Ο όροφος ήταν επιχρισμένος εσωτερικά, όπως διαπιστώνεται από υπολείμματα επιχρίσματος, ενώ διασώζονται και ίχνη ξύλινης ψευδοροφής που έκρυβε την κατασκευή της στέγης.

Η μορφολογία του είναι λιτή, χωρίς κανένα ίχνος διακόσμησης, ενώ τα κατασκευαστικά και λειτουργικά του στοιχεία, καθώς και η διάταξή τους στις όψεις, αναδύουν έντονα την ανάγκη ασφάλειας και οχύρωσης. Έτσι το ισόγειο είναι σκοτεινό εσωτερικά και απρόσιτο, με ελάχιστα μικρά παράθυρα ψηλά, πάνω από τη γένεση του θόλου, με σιδεριές περαστές, αλλά με πολλές τουφεκίστρες. Ο όροφος έχει πολλά και μεγάλα παράθυρα, συμμετρικά τοποθετημένα στις όψεις.

Ιδιαίτερο στοιχείο του αμυντικού χαρακτήρα του πυργόσπιτου είναι οι πολυάριθμες τουφεκίστρες, που χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: αυτές που βρίσκονται στο ύψος των παραθύρων, ώστε να πολεμά κανείς όρθιος και αυτές που βρίσκονται στο δάπεδο, ώστε να πολεμά κανείς ξαπλωμένος στο δάπεδο. Οι πρώτες βρίσκονται σε κάθε πλευρά του κτιρίου, και οπωσδήποτε εκατέρωθεν κάθε ανοίγματος του ορόφου και της πόρτας του ισογείου. Οι διαστάσεις τους εξωτερικά είναι 0.06μ.χ 0.26μ. Οι δεύτερες βρίσκονται συγκεντρωμένες κυρίως στην νότια όψη του κτιρίου, όπου η κυρία είσοδος και το εξωτερικό κλιμακοστάσιο, εκτός από μία που βρίσκεται στο τζάκι του μαγειρείου, ακριβώς στο κοίλο τμήμα του, και έχουν διαστάσεις 0.06μ.χ 0.80μ.. Εκτός από τις τουφεκίστρες η είσοδος του ισογείου προστατευόταν και από την «καταχύστρα» που βρισκόταν πάνω από αυτήν.

Η κατασκευαστική δομή του πυργόσπιτου αποτελεί άρτιο παράδειγμα της τεχνικής της εποχής του⁹, και αποδεικνύεται από την αξιοθαύμαστη αντοχή του στο πέρασμα αιώνων και στις φυσικές καταστροφές και πολέμους¹⁰, αλλά και από την κατάσταση στην οποία σωζόταν μέχρι πρόσφατα (δεκαετία του 50), όταν ακόμα κατοικούσε η τελευταία ένοικος. Επιπλέον οι τρεις πλευρές του στέκονται σε σχετικά καλή κατάσταση, παρά την κατάρρευση του κεντρικού τμήματος της πρόσοψης από την υποχώρηση της στέγης και τη διάβρωση των λοιπών κατασκευαστικών του στοιχείων (τοιχοποιία, ξύλινες κατασκευές, θόλος κλπ).

Έτσι οι γωνίες του κτιρίου είναι ενισχυμένες με ημιλαξευτούς λίθους, όπως και τα ανοίγματα του ισογείου και οι τουφεκίστρες. Πλαίσια από λαξευτούς λίθους με σιδηρά συνδετήρια «τζινέτια» έφεραν και οι δύο θύρες εισόδου στο πυργόσπιτο. Τα ανοίγματα του ορόφου ενισχύονται με ξυλοδεσιές στα ανώφλια και στις ποδιές, ενώ με τον ίδιο τρόπο ενισχύεται και η τοιχοποιία σε πυκνότερα διαστήματα.

Εξάλλου η τοιχοποιία του, εκτός των γωνιών, είναι ιδιαίτερα ενισχυμένη με την ελαχιστοποίηση του συνδετικού κονιάματος και τη χρήση μεγαλύτερων και μικρότερων λίθων, αδρά λαξευμένων, ώστε να εφαρμόζουν μεταξύ τους.

⁹⁹ «Τόσο ο Φωτάκος όσο και ο Φραντζής αναφέρονται, αορίστως, στην οχυρή μορφή και τη γερή κατασκευή των <πύργων>», Ιορδάνης Δημακόπουλος, *op.cit.* σελ.290

¹⁰ «Αρκετές, άλλωστε, από τις προεπαναστατικές οχυρές κατοικίες πρέπει να ήσαν, στο τέλος του Αγώνα, μισοκατεστραμμένες ή και ολότελα κατεστραμμένες, καθώς χρησιμοποιήθηκαν ή πυρπολήθηκαν-μερικές φορές διαδοχικά-και από τους δύο εμπολέμους ή και καταστράφηκαν ολότελα, επειδή οι αντίπαλοι αναζητούσαν σ'αυτές, ανάλογα με τα δεδομένα του γύρω χώρου και τις κινήσεις του εχθρού, καταφύγιο ή ερείσματα για άμυνα ή την εξασφάλιση ενός περάσματος», Ιορδάνης Δημακόπουλος, *op.cit.* σελ.293

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ, ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Σύμφωνα με τη μελέτη του Ιορδάνη Δημακόπουλου, το πυργόσπιτο εντάσσεται στην κατηγορία των οχυρών κατοικιών της προεπαναστατικής περιόδου, η ύπαρξη των οποίων αναφέρεται σε πολλές ιστορικές πηγές, ενώ η πρώτη συστηματική απογραφή τους και απεικόνιση σε χάρτη της Πελοποννήσου έγινε από την Expedition Scientifique de Moree¹¹. Η απογραφή αυτή «...μας δίνει τον ιδιαίτερα εντυπωσιακό αριθμό των 204 οχυρών κατοικιών που βρίσκονται σε χρήση στην περίοδο μεταξύ των τελευταίων χρόνων του 18^{ου} αιώνα και των παραμονών της Επανάστασεως».¹²

Το πυργόσπιτο της Κάντιας είναι ανάμεσα τους ελάχιστους πύργους της Πελοποννήσου, αυτής της ιστορικής περιόδου, που τεκμηριώθηκαν αρχιτεκτονικά¹³.

Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, ο πύργος της Κάντιας εντάσσεται στην κατηγορία της οχυρής κατοικίας της υπαίθρου, φαινόμενο που υπήρχε ήδη, από τις αρχές της τουρκικής κατάκτησης, στα μικρά φέουδα-χωριά των Τούρκων ή των χριστιανών σπαχίδων, ενώ από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα γνωρίζει μεγάλη διάδοση στην Πελοπόννησο. Οι λόγοι που συντείνουν στην εξάπλωση του φαινομένου, ειδικά κατά την περίοδο της δεύτερης τουρκοκρατίας (περίπου 1700-1821), είναι η ανασφάλεια που επικρατεί στο εσωτερικό (πόλεμος της Κρήτης, Βενετοτουρκικές συγκρούσεις στο Αιγαίο, πειρατεία κλπ.) αλλά και η παρακμή του τιμαριωτικού συστήματος, που αφενός ευνόησε τη συγκέντρωση μεγάλων τιμαρίων στα χέρια ευνοούμενων της Πύλης, και αφετέρου επέτρεψε της υπενοικίαση σε τρίτους, αυξάνοντας έτσι τον αριθμό εκείνων που ζούσαν από τις γαιοπροσόδους και τους φόρους των χωρικών.

Επιπλέον, την ίδια περίοδο της δεύτερης τουρκοκρατίας, δημιουργήθηκαν 28 νέα χωριά ως μηχανισμός ανάκτησης της χερσονήσου από τους Τούρκους¹⁴.

Είναι, τέλος, φανερό ότι στην περίπτωση των 28 αυτών οικισμών η δημιουργία μιας οχυρής κατοικίας για τη μόνιμη ή κατά περιόδους εγκατάσταση της οικογενείας του ισχυρού ή των ισχυρών ή πλουσιότερων του νέου οικισμού δεν σχετίζεται μόνο με την ενδημική ανασφάλεια στη χερσόνησο αλλά και την υιοθέτηση, εκ μέρους των νεοφερμένων, ενός εδραιωμένου θεσμού και τρόπου ζωής, δηλαδή των «πύργων» του Μοριά...¹⁵

¹¹ Ο χάρτης της Πελοποννήσου περιέχεται στον τόμο... «Atlas 1831-1835», Paris-Strasbourg 1835, που είναι έργο της γαλλικής Επιστημονικής Αποστολής στο Μοριά, υπό τον συνταγμ. Bory de Saint-Vincent. (Ι. Δημακόπουλος, *op.cit.*, σελ.281, υποσημ.2).

¹² Ι. Δημακόπουλος, *op.cit.*, σελ.364.

¹³ Πέντε συνολικά πυργόσπιτα είχαν τεκμηριωθεί κατά το χρόνο μελέτης του Ι. Δημακόπουλου, τα τρία στην περιοχή της Ναυπλίας, και αποτελούν μαζί με το πυργόσπιτο της Κάντιας, το αντικείμενο της μελέτης της Ν. Χρονοπούλου-Ζαμενοπούλου, η τέταρτη είναι ένα «παλαιό αρχοντικό» στη Βρόστενα Αιγιαλείας και το πέμπτο το αρχοντικό Μαλτσινιώτη στον Αη-Γιάννη της Σπάρτης (Ι. Δημακόπουλος, *op.cit.*, σελ.281-2.) Ο πύργος Κορδή της Κορινθίας τεκμηριώθηκε και επισκευάστηκε αργότερα.

¹⁴ *ibid.*, σελ.369-371.

¹⁵ Ι. Δημακόπουλος, σελ.370-371.

Στην περίπτωση του πυργόσπιτου της Κάντια ικανοποιούνται όλες σχεδόν οι υποθέσεις εργασίας του Ι.Δημακόπουλου. Η επιλογή της θέσης της Κάντιας, όπως και αυτής των Ιρίων, όπου ανεγείρονται άλλοι δύο πύργοι, δεν είναι τυχαία. Και οι δύο οικισμοί έχουν καταγωγή από την αρχαιότητα, ενώ κατά το μεσαίωνα φέρονται να διεκδικούνται από Τούρκους και Ενετούς για τις εξαιρετικά εύφορες πεδιάδες τους¹⁶. Επιπλέον ο οικισμός της Κάντιας αναφέρεται ανάμεσα στους 28 νέους οικισμούς που ιδρύονται κατά τη δεύτερη τουρκοκρατία¹⁷, και που ασφαλώς αποκτούν πύργο και πυργοδεσπότη, Τούρκο ή Τουρκαλβανό, αφού οι γαίες μοιράστηκαν τότε αποκλειστικά σ'αυτούς¹⁸. Εξάλλου η ονομασία με την οποία περιήλθε στις μέρες μας, ως ο «πύργος του Κάντια-αγά», δεν αφήνει καμία αμφιβολία ως προς τον αρχικό ιδιοκτήτη του. Μετά το τέλος της επανάστασης το «*Ζευγολατεϊόν*¹⁹ της Κάντια» περιήλθε στο ελληνικό δημόσιο και πουλήθηκε το 1826 «...δια την κατεπείγουσαν ανάγκην της ενισχύσεως του αγώνος του Μεσολογγίου...»²⁰

Είναι προφανές ότι η αρχική, χωρική του διάταξη έχει αλλάξει, καθώς όλες οι ιστορικές πηγές και πληροφορίες συγκλίνουν στο ότι δεν αποτελούσε ένα μεμονωμένο κτίριο αλλά το πρωτεύον στοιχείο ενός ευρύτερου, αγροτικού τύπου, οικιστικού συνόλου με αμυντικό χαρακτήρα, μια άποψη του οποίου αποτυπώθηκε στη μελέτη της Ν.Ζαμενοπούλου-Χρονοπούλου. Βεβαίως το αρχικό συγκρότημα, με τον οχυρωματικό περίβολο και πιθανώς άλλα βοηθητικά κτίσματα δεν διασώθηκε ούτε καν ως πληροφορία, θα ήταν, όμως, αρκετή για την σωστή αναπαράσταση της εποχής του και την ανάδειξή του ως συνόλου, η διατήρηση όλων των στοιχισμένων βοηθητικών κτισμάτων που υπήρχαν μέχρι το 1977 και τα οποία σήμερα έχουν αντικατασταθεί με νέα.

Ως προς τα πρότυπα που χρησιμοποιήθηκαν ο Ι.Δημακόπουλος υποστηρίζει ότι
«Οι Τούρκοι, με την κατάκτηση του Μοριά, βρήκαν να υπάρχουν εκεί όχι μόνο πολλοί, μικροί, μεμονωμένοι, οχυροί πύργοι αλλά και οχυρές κατοικίες σε χωριά, πολύ πιθανόν μάλιστα στον τύπο του μεγάλου, ορθογωνικής και

¹⁶ Η ύπαρξη από την αρχαιότητα των χωριών Κάντιας και Ιρίων πιστοποιείται σε αναφορά του Πλίνιου.

Τα χωριά Κάνδια και Ιρια είναι αρχαία. Της Κάνδιας υπέρκειται ακρόπολις αρχαία, ης μεσημβρινοανατολικά κείται ερείπια του ναού του Απόλλωνος του Πυθαέως ... (Ν. Χρονοπούλου-Ζαμενοπούλου, *Πυργόσπιτα σε μικρούς οικισμούς στην περιοχή της Ναυπλίας*, Αθήνα, 1977, σελ.7. , ...Στην α' ενετική κυριαρχία στην περιοχή. (1389-1540), υπήρξε μια διαρκής αμφισβήτηση της κυριότητας των τόπων αυτών μεταξύ Ενετών και Τούρκων... Το 1540 η Ναυπλία πέφτει στα χέρια των Τούρκων (α' τουρκική κυριαρχία για τη Ναυπλία) και το 1686 την κατακτούν και πάλι οι Ενετοί (β' ενετική κυριαρχία) στους οποίους παραμένει μέχρι το 1715. Στο επόμενο χρονικό διάστημα βρίσκεται και πάλι στα χέρια των Τούρκων (β' τουρκοκρατία)... *ibid.*, σελ.8.

Σε άλλη αναφορά «Το χωριό της Κάντιας... όπως και τα Ιρια, είναι αρχαιότατα κατοικημένα και στους μέσους χρόνους διεκδικούνταν πάντα από τους Τούρκους και τους Ενετούς. Οι νομές Κάντιας και Ιρίων, σύμφωνα με έγγραφο του 1480, θεωρούνταν οι καλύτερες» (Ντιάνα Αντωννάκου, *Αργολίδος Περιήγησις*, Νομαρχία Αργολίδος, 1973, σελ.118.

¹⁷ Ι.Δημακόπουλου, σελ 371.

¹⁸ Σε όλα σχεδόν τα χωριά οι πυργοδεσπότες ήταν Τούρκοι ή Τουρκαλβανοί και είχαν τη γεωργική εκμετάλλευση της περιοχής. *ibid.*, σελ. 370-371

¹⁹ Ο όρος *zeugolati* “*zeugolatia*” είναι συνώνυμος του “*tijflik*”. Προφανώς οι Έλληνες είχαν διατηρήσει την ονομασία «ζευγολατείο», όπως ακριβώς αναφέρεται σε έγγραφο της Προσωρινής Διοικήσεως, στα 1826... (Ι.Δημακόπουλος, *op.cit.*, σελ.287, υποσημ.1).

²⁰ Ν.Ζαμενοπούλου-Χρονοπούλου, σελ.8 και 11, υποσημ.11 όπου αναφέρεται τα έγγραφα του Υπουργείου της Οικονομίας.

επιμήκους κατόψεως κτηρίου, όπως ήταν ο [υστεροβυζαντινός] πύργος της Πετρίνας, έναν τύπο πλατυμέτωπου κτηρίου....επειδή αυτός ήταν, κτηριολογικώς (αλλά και κατασκευαστικώς), ο πιο πρόσφορος για την εποχική παραμονή και διαβίωση, με κάποια ασφάλεια και άνεση, μιας οικογένειας. Σ' αυτόν τον συνηθέστερο τύπο έγιναν ορισμένες βελτιώσεις και προσθήκες, που ενίσχυσαν τις δυνατότητες άμυνας των εγκλείστων, όπως ήταν η προεξοχή του μέσου της πίσω πλευράς με έναν εγκάρσιο πύργο...»²¹.

Ως προς την τυπολογία το πυργόσπιτο δύναται να καταταγεί στον πρώτο από τις τρεις βασικούς τύπους των οχυρών κατοικιών της περιόδου, δηλ ...

...κάτοψη Γ, ένας ορθογωνικός στενόμακρος όγκος, όπου και η πρόσοψη, και ένας δεύτερος πολύ μικρότερος, εγκάρσια διαταγμένος, μια προς τα πίσω δηλαδή προβολή του μέσου, περίπου, του κυρίως όγκου του κτηρίου, με αμυντικό προορισμό. Η κυρίως κατοικία περιορίζεται, φυσικά, μόνον στον όροφο, ενώ το ματώγιο προορίζεται τόσο για βοηθητικές χρήσεις όσο και για την άμυνα.²²

Ένα ουσιαστικό στοιχείο της τυπολογίας, το ευθύγραμμο εξωτερικό κλιμακοστάσιο, θεωρείται ως η αρχαιότερη παραλλαγή του συστήματος, κατατάσσοντας το πυργόσπιτο της Κάντιας στην πρωϊμότερη φάση της β' Τουρκοκρατίας (πριν το 1715) και το μοναδικό σωζόμενο τεκμήριό της²³.

Μειονέκτημα όμως της ευθύγραμμης και μετωπικά τοποθετημένης κτιστής σκάλας ήταν, εκτός από τον επίπεδο και μεγάλο χώρο του προαυλίου που χρειαζόταν για να αναπτυχθεί, η δυνατότητα που είχε ο ανερχόμενος εχθρός να προφυλάσσεται από τα πυρά των αμυνομένων, ιδίως στα κατώτερα τμήματά της και η αδυναμία πλαγιοβολής του εχθρού από τους αμυνομένους, ιδίως όταν ο «πύργος» δεν ήταν, ιδιαίτερα πλατυμέτωπος....Είναι, δηλαδή φανερό ότι κατά την πλήρη ανάπτυξη του συστήματος, που συμπίπτει με την ευρύτατη διάδοση του φαινομένου των «πύργων» (από το 1715 και μετά), η ευθύγραμμη σκάλα θεωρείται απηρχαιωμένη και είναι σε αχρηστία. Αντίθετα κυριαρχούν κατόψεις σχήματος Γ και Ζ, που δεν απαιτούσαν μεγάλο και ευθύγραμμο χώρο μπροστά στον πύργο για να αναπτυχθούν, ενώ έδιναν τη δυνατότητα πλαγιοβολής του εχθρού ακόμη και από το μέσον της προσόψεως...²⁴

Η περιαιρετή (κινητή) γέφυρα που χρησιμοποιείται στο πυργόσπιτο για την κάλυψη του κενού ανάμεσα στο εξωτερικό κλιμακοστάσιο και το κατώφλι της εισόδου στον όροφο θεωρείται ότι είχε αποκλειστική, σχεδόν, χρήση κατά τη διάρκεια της β' Τουρκοκρατίας (αντί του κινητού σανιδώματος που προϋπήρχε σε μεσοβυζαντινούς και υστεροβυζαντινούς ή και φράγκικους πύργους, αμυντικού όμως χαρακτήρα και όχι κατοικίας).

Η αλλαγή, που ασφαλώς αποτελεί μια βελτίωση, έχει σχέση με την ανετότερη αλλά και ασφαλέστερη διαβίωση των ενοίκων, αφού μπορούσαν οι τελευταίοι να σηκώνουν εύκολα τη νύχτα τη γέφυρα μ' έναν απλό μηχανισμό (βαρούλκο), ασφαλίζοντας, έτσι, καλύτερα και το άνοιγμα της εισόδου, αντί να χρειάζεται να

²¹ ibid., σελ.394 και 396.

²² Ibid., σελ. 374. Στον τύπο αυτό κατατάσσονται οι πύργοι της Κάνδιας (έπ.Ναυπλίας) των Δουμενών(έπ.Καλαβρύτων) και του Πύργου (έπ.Κορίνθου).

²³ ibid., σελ. 391. Τα εναπομείναντα δείγματα αυτού του τύπου ήταν τα πυργόσπιτα των Ιρίων και της Κάντιας, εκ των οποίων το πρώτο έχει καταρρεύσει ολοσχερώς.

²⁴ ibid.

τραβήξουν μέσα στον «πύργο» ένα σανίδωμα, έργο που, σε ώρα κινδύνου, άφηνε τους εγκλείστους εκτεθειμένους στα πυρά του εχθρού.²⁵

Η τυπολογία του πύργου της Κάντιας βρίσκεται να επαναλαμβάνεται, δύο αιώνες αργότερα, σε δύο δημοσιευμένες κατοικίες στην Αλβανία, που χρονολογούνται στο β' μισό του 19^{ου} αιώνα, επιβεβαιώνοντας ότι «*Το τουρκαλβανικό στοιχείο υπήρξε ο σημαντικότερος φορέας διάδοσης του τύπου αυτής της κατοικίας*»²⁶.

Από τα παραπάνω γίνεται εμφανής η ανάγκη διατήρησης και αποκατάστασης του «*πυργόσπιτου της Κάντια*» ως ενός, σπάνιου πλέον, τεκμηρίου πύργου-οχυρής κατοικίας της προεπαναστατικής Πελοποννήσου. Αφού κατόρθωσε να επιβιώσει άθικτο, όπως φαίνεται, των πολεμικών συρράξεων και των καταστροφών του Ιμπραήμ κατά τη διάρκεια του αγώνα, και να φθάσει ως τις μέρες μας στη σημερινή ανατρέψιμη κατάστασή του, θα ήταν ατόπημα η εγκατάλειψή του στη φυσική φθορά και την εξαφάνιση.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΧΡΗΣΗ

Το κτίριο προβλέπεται να λειτουργήσει ως κέντρο έκθεσης και εμπορίας τοπικών προϊόντων, σε συνδυασμό με την οργάνωση γιορτών και επιμορφωτικών εκδηλώσεων. Ο στόχος του προγράμματος είναι το κτίριο να λειτουργήσει ως τόπος έλξης της τοπικής κοινωνίας για την προαγωγή και τη διατήρηση των τοπικών εθίμων (π.χ. η γιορτή της αγκινάρας) και αφετέρου τη διαρκή επιμόρφωση των κατοίκων σχετικά με τις καλλιέργειες των προϊόντων τους, με τη διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων, διαλέξεων, εκθέσεων κλπ.

Εφ' όσον το μεσοπάτωμα του ισογείου εγκριθεί από τις αρμόδιες Υπηρεσίες ως επισκέψιμος χώρος, προβλέπεται να λειτουργήσει σ' αυτό μόνιμη έκθεση ιστορικής επισκόπησης και αρχιτεκτονικής τεκμηρίωσης του φαινομένου των πύργων της προεπαναστατικής Πελοποννήσου, με παραδείγματα πύργων που έχουν ήδη ανακαινισθεί.

Τέλος το κτίριο προβλέπεται να λειτουργήσει και ως χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων (διαλέξεις, προβολή ταινιών, εκθέσεις ζωγραφικής κλπ.) του νεοδημιουργηθέντος Δήμου Ασίνης, που στερείται παντελώς τέτοιας υποδομής.

ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ

Μετά την αποχώρηση των κατακτητών, η μεταβίβαση του πυργόσπιτου σε μια και μοναδική ιδιοκτήτρια, την οικογένεια Ιατρίδου, στην κατοχή της οποίας παρέμεινε μέχρι πρόσφατα (τη δεκαετία του '50 περίπου), συνέβαλλε ασφαλώς στο να μη δημιουργηθούν σοβαρές επεμβάσεις και αλλοιώσεις στο κτίριο.

Τούτο επιβεβαιώνεται και από τη συγκριτική ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και της έγκαιρης, κατά το 1977, αρχιτεκτονικής του τεκμηρίωσης, και προκύπτει ότι το πυργόσπιτο της Κάντιας έφερε ελάχιστες μεταγενέστερες επεμβάσεις, αναγνωρίσιμες και ανατρέψιμες.

²⁵ *ibid.*, σελ.391

²⁶ *ibid.*, σελ.379 και παραπέμπει στον Emil Riza, *L'habitation populaire dans le haut Kurvelesh*, και του ιδίου *L'habitation populaire dans les villages du district de Vlore*.

Οι περισσότερες μεταγενέστερες επεμβάσεις σημειώνονται στα ανοίγματα, ορισμένα από τα οποία σφραγίστηκαν για να στεγάσουν τις νέες ανάγκες διαβίωσης, ενώ ένα μόνο νέο άνοιγμα παρατηρείται στο ισόγειο (δίπλα στην αρχική κυρία είσοδο).

Στον όροφο αλλοιώθηκε η αρχική τυπολογία, με την καθαίρεση του διαχωριστικού τοίχου προς το χειμωνιάτικο δωμάτιο, και τη δημιουργία μικρότερων δωματίων και διαδρόμου στο αρχικό, κεντρικό δωμάτιο του καθημερινού.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Είναι προφανές ότι πολλά ίχνη και στοιχεία του μνημείου, που αφορούν τόσο την αρχική του κατάσταση όσο και την πρόταση αποκατάστασής του, θα αναζητηθούν και θα αποσαφηνιστούν κατά τον καθαρισμό και τη συμπληρωματική αποτύπωσή του.

Ένα σημαντικό στοιχείο προβολής του μνημείου είναι η επαναλειτουργία της περιαιρετής γέφυρας, με ανασύσταση του αρχικού μηχανισμού (βαρούλκου), που αποτυπώθηκε πριν την κατάρρευση του κεντρικού θυρώματος. Η περιαιρετή γέφυρα προτείνεται να γίνει από ξύλο (όπως η αρχική), ενώ το στηθαίο που είναι απαραίτητο σήμερα, προτείνεται να γίνει με σύγχρονα υλικά και μορφή, που θα το διαφοροποιούν από την εποχή του μνημείου. Το στηθαίο αυτό θα μπορούσε να έχει τη μορφή ατσάλινου συρματόσχοινου, αναδιπλούμενου με τη γέφυρα, είτε τη μορφή σταθερού στοιχείου, αγκιρωμένου ανάμεσα στο πέτρινο στηθαίο της γέφυρας και στον τοίχο του κτιρίου.

Η επανάχρηση του κτιρίου με δημοσίου χαρακτήρα χρήσεις απαιτεί τη δημιουργία βοηθητικών χώρων, όπως υγιεινής, αναψυκτηρίου, υποδοχής και ενημέρωσης, διαχείρισης, καθαριότητας κλπ. Παρόλο που από αυτές τις χρήσεις δύναται να τοποθετηθούν σε ανεξάρτητο οικίσκο, είτε νέο είτε στους εναπομείναντες του αρχικού συγκροτήματος, έγινε προσπάθεια οι περισσότερες να ενταχθούν στο υπάρχον κτίριο (όπως στα σχέδια πρότασης αποκατάστασης).

Ένας χώρος που θα μπορούσε να αυξήσει σημαντικά την ωφέλιμη επιφάνεια του κτιρίου είναι το μεσοπάτωμα, στο οποίο, σύμφωνα με την πρόταση αποκατάστασης, προβλέπεται να λειτουργήσει μόνιμη ιστορική έκθεση παρόμοιων πύργων-οχυρών κατοικιών της προεπαναστατικής Πελοποννήσου, όπως και οι χώροι υγιεινής. Το υφιστάμενο ύψος του, 2.10μ. περίπου μέχρι το θόλο, δεν επαρκεί για την επισκεψιμότητα του χώρου. Μια λύση θα ήταν η επαύξηση του ελεύθερου ύψους με την επανατοποθέτηση του μεσοπατώματος σε χαμηλότερο σημείο των παράπλευρων τοίχων και η ταυτόχρονη εκβάθυνση του ισόγειου κατά 0,40 εκ. περίπου. Η επιλογή αυτή είναι δυνατή εφόσον το μεσοπάτωμα δεν λειτουργεί δομικά (ελκυστήρες του θόλου) και εφόσον τα θεμέλια του κτιρίου δεν είναι αβαθή και το έδαφος βραχώδες. Η επιτόπια μεταγενέστερη έρευνα και μελέτη του μνημείου θα αποσαφηνίσει τα ζητήματα αυτά, οπότε και ανάλογα με τα συμπεράσματα, θα επαναδιατυπωθεί η πρόταση.

Στην παρούσα φάση προτείνεται η επανάχρηση του μεσοπατώματος με αυξημένο ύψος, όπως και η σύνδεσή του με όλα τα επίπεδα του μνημείου μέσω εσωτερικού, ξύλινου κλιμακοστασίου. Εφόσον εγκριθεί η ανωτέρω επέμβαση, η κλίμακα αυτή

προτείνεται γίνει με κτιστά πέτρινα τα κατώτερα σκαλοπάτια και ξύλινα τα ανώτερα, όπως σε πρότυπα της περιόδου.

Στον όροφο ο μεσαίος χώρος, σε συνέχεια της κυρίας εισόδου, θα πρέπει να ήταν ο καθημερινός χώρος της οικογένειας, όπως προκύπτει από το σωζόμενο τζάκι-μαγειρείο, ενώ το πιθανότερο είναι να χρησιμοποιούσαν ως αποχωρητήριο την τετραγωνική προεξοχή του πύργου-παρατηρητηρίου και με βόθρο το υποκείμενο, κλειστό στο ισόγειο, τμήμα του.

Ο αρχικός διαχωριστικός τοίχος ανάμεσα στο καθημερινό και το χειμωνιάτικο δωμάτιο θα πρέπει να ήταν περασιά με το μικρότερο από τα παράθυρα της βόρειας πλευράς, όπως τεκμηριώνεται από υπολείμματα τοιχοποιίας, αλλά κυρίως από την αλλαγή του επιχρίσματος που στο καλό δωμάτιο ήταν πιο παχύ και επιμελημένο. Το μικρό παράθυρο της βόρειας πλευράς φαίνεται να είναι το αρχικό αφού δεν εντοπίζονται, από πρώτη ματιά, μεταγενέστερες επεμβάσεις.

Η προκύπτουσα διάταξη (βλέπε σχέδιο αποκατάστασης ορόφου) παρουσιάζει έναν μεγαλύτερο κεντρικό χώρο με δύο μικρότερα δωμάτια στις δύο πλευρές, που έρχεται σε αντίθεση με την τυπολογία της συνήθους προεπαναστατικής οχυρής κατοικίας, όπου ο κεντρικός χώρος ήταν μικρότερος των υπολοίπων.

Στην πρόταση αποκατάστασης ο τοίχος αυτός προτείνεται να αντικατασταθεί με πολύφυλλες ανοιγόμενες πόρτες, τύπου «μουνσάντρας» που θα στερεώνονται σε πλευρικά τμήματα τοίχου, στη θέση του αρχικού, ώστε να προκύψει ένας μεγάλος ενιαίος χώρος για κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Το αρχικό υλικό επίστρωσης των δαπέδων δεν έχει διασωθεί, εκτός της προεξοχής του ορόφου που φέρει πήλινες πλάκες. Στον μεταγενέστερο χρονικά πύργο Κορδή ο μεσαίος χώρος του ορόφου, όπως και η προεξοχή, ήταν στρωμένος με τετραγωνισμένες πλάκες και τα δωμάτια έφεραν ξύλινο δάπεδο. Είναι πολύ πιθανό όμως, ο πύργος της Κάντιας, όντας προγενέστερος, να είχε δάπεδο από πήλινες πλάκες σε όλους τους χώρους, συνάδοντας με τις μαρτυρίες κατοίκων ότι το δάπεδο ήταν από πατητό κουρασάνι.

Ο χώρος της εισόδου του ισογείου προβλέπεται να λειτουργήσει ως υποδοχή, με τη δημιουργία στην μια άκρη πάγκου αναψυκτηρίου, όπως και επίπλου γραφείου ενημερωτικού υλικού και διοίκησης.

Οι προτεινόμενες εργασίες και μέθοδοι αποκατάστασης είναι οι εξής:

1. Καθαρισμός του εσωτερικού του κτιρίου και του άμεσου περιβάλλοντα χώρου από τα μπάζα. Αφού ξεχωριστούν και καθαριστούν οι πέτρες που θα επαναχρησιμοποιηθούν στην τοιχοποιία, θα κοσκινιστούν τα μπάζα ώστε να περισυλλεγούν τυχόν ευρήματα (νομίσματα, όστρακα, χρηστικά αντικείμενα εποχής κλπ.). Υποστύλωση του κτιρίου και τοποθέτηση εξωτερικών ικριωμάτων.
2. Καθαίρεση των σαθρών υπολειμμάτων της στέγης και συμπλήρωσή της με νέα στοιχεία με οδηγούς τα σωζόμενα. Από τα κεραμίδια θα αποθηκευτούν εκείνα που είναι ολόκληρα και μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν.
3. Αποξήλωση σαθρής λιθοδομής και σαθρών επιχρισμάτων, βαθύς καθαρισμός των αρμών της τοιχοποιίας, διαβροχή με νερό. Διάνοιξη κλειστών παραθύρων

και φραγή μεταγενέστερων ανοιγμάτων όπως φαίνονται στα σχέδια της μελέτης αποκατάστασης.

4. Αντικατάσταση σαθρών ξυλοδεσιών της τοιχοποιίας με νέα ξυλεία.
5. Ανακατασκευή της κατεστραμμένης λιθοδομής του κτιρίου και της εξωτερικής κλίμακας, όπως και του θόλου του ισογείου, με τις ίδιες πέτρες και στη συνέχεια αρμολόγημα. Ανακατασκευή του διαχωριστικού τοίχου του ορόφου στην προβλεπόμενη, από τη μελέτη αποκατάστασης, θέση. Στη συνέχεια θα γίνει αρμολόγημα, όπως και στα σημεία εκείνα της λιθοδομής όπου υπάρχουν ρωγμές. Κατά την εφαρμογή του αρμολογήματος θα τοποθετηθούν σε κατάλληλα διαστήματα εύκαμπτοι σωλήνες που θα φτάνουν όσο το δυνατόν στο μέσο του τοίχου. Μετά το τέλος του αρμολογήματος θα γίνει εμποτισμός με κατάλληλο ένεμα σε όλες τις επιφάνειες με κατεύθυνση από κάτω προς τα επάνω. Η τελική επιφάνεια θα είναι επιχρισμένη όπως στα υγιή σωζόμενα τμήματα.
6. Ανάκτηση του θυρώματος της κυρίας εισόδου στον όροφο με ανακατασκευή του συστήματος της περιαιρετής γέφυρας (σύμφωνα με το λεπτομερειακό σχέδιο της μελέτης αποτύπωσης). Τοποθέτηση νέων λίθινων πλαισίων με τοξωτό υπέρθυρο στα δύο ανοίγματα θυρών (ισογείου και ορόφου).
7. Κατασκευή περιμετρικού σενάζ στην απόληξη της λιθοδομής. Το σενάζ θα γίνει εσωτερικά της λιθοδομής και θα επικαλύπτεται εξωτερικά με σειρές από εμφανή τούβλα, τοποθετημένα οδοντωτά, όπως στην αρχική κορνίζα της στέψης.
8. Κατασκευή νέων εσωτερικών επιχρισμάτων αφού αφαιρεθούν τα παλιά. Το νέο επίχρισμα θα γίνει με πρότυπο το λεπτό επίχρισμα στο ισόγειο, ώστε η λιθοδομή να είναι εμφανής.
9. Τοποθέτηση ξύλινων πρεκιών και κασών στα ανοίγματα.
10. Τοποθέτηση νέου ξύλινου μεσοπατώματος στη γένεση του θόλου του ισογείου, στην ίδια ακριβώς θέση των παλιών ξύλινων ελκυστήρων.
11. Τοποθέτηση νέα ξύλινης εσωτερικής κλίμακας ανόδου από το ισόγειο στο μεσοπάτωμα και στον όροφο, σύμφωνα με το σχέδιο αποκατάστασης και λεπτομερές κατασκευαστικό σχέδιο. Η ξυλεία θα είναι από οξιά.
12. Αποκατάσταση εξωτερικής κορνίζας στην έδραση της στέγης. Τοποθέτηση σειράς κεραμικών τούβλων, οδοντωτής απόληξης, με πρότυπο τα σωζόμενα τμήματα, τα οποία θα διατηρηθούν και θα επανατοποθετηθούν στην ίδια θέση.
13. Ανακατασκευή στέγης. Θα ανακατασκευασθούν όλα τα ξύλινα σαθρά στοιχεία της στέγης με καινούρια ξυλεία, στις ίδιες θέσεις και διαστάσεις με την υπάρχουσα.
14. Ανακατασκευή ξύλινων κουφωμάτων. Όλα τα κουφώματα, εξωτερικά και εσωτερικά, θα κατασκευασθούν στα πρότυπα του πύργου Κορδή. Κούφωμα πολύπτυχης θύρας θα τοποθετηθεί στο νέο χώρισμα του ανατολικού, χειμωνιάτικου δωματίου του ορόφου, σύμφωνα με λεπτομερειακό σχέδιο αποκατάστασης.
15. Ανακατασκευή περιαιρετής ξύλινης γέφυρας του εξωτερικού κλιμακοστασίου. Θα κατασκευαστεί νέα ξύλινη γέφυρα, από ξυλεία καστανιάς, σύμφωνα με λεπτομερειακό σχέδιο. Η γέφυρα θα φέρει στηθαίο σύμφωνα με τη μελέτη αποκατάστασης και λεπτομερειακό σχέδιο.
16. Όλα τα ξύλινα στοιχεία του κτιρίου θα περαστούν με βερνίκι αντισκωρικό, στο φυσικό χρώμα του ξύλου, όπως και με υγρό που να πληρεί του όρους πυρασφάλειας.

17. Ανακατασκευή τζακιών. Συντήρηση των τμημάτων και στοιχείων των δύο τζακιών που ορόφου που έχουν διασωθεί και συμπλήρωσή τους με νέα στοιχεία, κατά τα λεπτομερειακά σχέδια αποκατάστασης.
18. Επίστρωση δαπέδου ισογείου με πλάκες τετραγωνισμένες, διαφόρων μεγεθών, σε φυσικά γαιώδη χρώματα, από το Κορφοβούνι Ηπείρου, και τοποθέτησή τους σύμφωνα με σχέδιο επίστρωσης.
19. Ενίσχυση θεμελίωσης και εξωτερική περίδεση. Έλεγχος της θεμελίωσης και ενίσχυσής της περιμετρικά με ντουλάπια, εφόσον κριθεί αναγκαίο. Η εξωτερική περίδεση θα έχει καλώδια προέκταση Φ1/2 ίντσας, χωρίς συνάφεια, με κατάλληλη αντιδιαβρωτική προστασία (κατάλληλο περίβλημα) ποιότητας STL 150-170. Οι αγκυρώσεις των καλωδίων θα είναι δυνατόν αφανείς και σύμφωνα με τις οδηγίες της επίβλεψης.
20. Ηλεκτροφωτισμός και φωτιστικά σώματα-θέρμανση. Τοποθέτηση φωλεών καλωδίωσης και φωτιστικών σωμάτων σύμφωνα με την ηλεκτρολογική μελέτη. Η θέρμανση θα γίνει με ηλεκτρικά σώματα, επιτοίχια ή κινητά, σύμφωνα με την ηλεκτρολογική μελέτη.
21. Διαμόρφωση περιβάλλοντα χώρου. Επίστρωση με καλντερίμι του περιβάλλοντα χώρου του κτιρίου. Η τελική διαμόρφωση θα γίνει μετά τη μετακίνηση του δρόμου και τη δημιουργία τμήματος του αρχικού αύλιου χώρου του κτιρίου, κατόπιν μελέτης που θα υποβληθεί αργότερα.